



ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 21 września 2022 r.

Pozycja 192

POSTANOWIENIE

z dnia 21 lipca 2022 r.

Sygn. akt Ts 251/21

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Andrzej Zielonacki,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej J.I. i W.I. o zbadanie zgodności:

- 1) art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 i art. 398²¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575) „w zakresie, w jakim uniemożliwia oznaczenie przez stronę pozwaną w apelacji i skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia w kwocie wyższej niż wartość przedmiotu sporu oznaczona przez powoda w pozwie, pomimo nierozszerzenia powództwa oraz nie zasądzenia ponad żądanie ani przez sąd pierwszej, ani przez sąd drugiej instancji, zarzucając powołanym przepisom niezgodność z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, polegającą na naruszeniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ustanawiającego w demokratycznym państwie prawa zasadę prawa do sądu, jako podstawowego prawa osobistego jednostki do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd, w ten sposób, że powołane przepisy art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 i art. 398²¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575) uniemożliwiają oznaczenie w apelacji i skardze kasacyjnej w sposób wiążący dla sądu i pozostałych stron procesu cywilnego wartości przedmiotu zaskarżenia w kwocie wyższej niż wartość przedmiotu sporu oznaczona przez powoda w pozwie, pomimo nierozszerzenia powództwa oraz niezasądzania ponad żądanie, odpowiadającej rzeczywistej wartości prawa, w konsekwencji pozbawiając stronę możliwości rozpatrzenia przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej”, z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 i art. 398²¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575) „w zakresie w jakim uniemożliwia sądowi drugiej instancji oraz Sądowi Najwyższemu zbadanie z urzędu rzeczywistej wartości prawa, którego dotyczy spór sądowy (wartości przedmiotu zaskarżenia) na etapie postępowania kasacyjnego zarzucając powołanym

przepisom niezgodność z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, polegającą na naruszeniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ustanawiającego w demokratycznym państwie prawa zasadę prawa do sądu, jako podstawowego prawa osobistego jednostki do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd, w ten sposób, że powołane przepisy art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 i art. 398²¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575) umożliwiają sądowi drugiej instancji oraz Sądowi Najwyższemu wyłącznie przeprowadzenie kontroli dopuszczalności skargi kasacyjnej w oparciu o wartość przedmiotu sporu wskazaną w pozwie, uniemożliwiając jednocześnie na etapie postępowania kasacyjnego sprawdzenie z urzędu rzeczywistej wartości przedmiotu zaskarżenia, w sprawie, w której nie doszło do rozszerzenia powództwa oraz nie doszło do zasądzenia ponad żądanie, w sytuacji oznaczenia przez skarżącego wartości przedmiotu zaskarżenia w kwocie wyższej niż wartość przedmiotu sporu”, z art. 45 ust. 1 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

nadać skardze konstytucyjnej dalszy bieg.

UZASADNIENIE

1. W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 4 października 2021 r. (data nadania) J.I. i W.I. (dalej: skarżący), reprezentowani przez pełnomocnika z wyboru, wystąpili z żądaniem przytoczonym w komparycji niniejszego postanowienia w oparciu o następujący stan faktyczny:

Skarżący są właścicielami działki o numerze [...], położonej w miejscowości N., gmina D., którą nabyli 14 grudnia 1995 r. w drodze przetargu ogłoszonego przez gminę. Przystąpienie do wskazanego przetargu przez skarżących było uzależnione od ustanowienia na działce ewidencyjnej nr [...] służebności przejazdu i przechodu na rzecz każdorazowych właścicieli i posiadaczy działek ewidencyjnych nr [...] (również należącej do skarżącego) i [...]. W związku z tym, że aktem notarialnym z 27 lutego 1996 r. ustanowiono na działce o numerze [...] służebność gruntową przejazdu, przechodu i przegonu w postaci pasa o szerokości 5 mb zlokalizowanego wzdłuż granicy z działkami ewidencyjnymi nr [...], skarżący stawili się przed notariuszem. Aktem notarialnym z 6 marca 1996 roku gmina D. sprzedała skarżącym działkę numer [...], ustanawiając jednocześnie nieograniczoną obszarowo służebność przejazdu i przechodu na działce nr [...].

Niezależnie od przysługującej skarżącym służebności, zawarli oni na okres od 1 lutego 1997 r. do 31 stycznia 1999 r. umowę dzierżawy ze Spółdzielnią Kółek Rolniczych w D. z siedzibą w N., obejmującą działkę numer [...]. Wykorzystywana była ona m.in. jako droga dojazdowa i plac manewrowy, do garażowania i załadowywania pojazdów, a także składowania materiałów dla prowadzonej przez skarżących, na sąsiadujących działkach, działalności gospodarczej. Kolejna umowa została zawarta 11 grudnia 2001 r. i obowiązywała do 1 grudnia 2009 r. W tym czasie była wielokrotnie aneksowana. Umowa nie została przedłużona, ponieważ czynsz wzrósł z 400 zł do kwoty 1 400 zł miesięcznie.

W dniu 20 marca 2015 r. Spółdzielnia Kółek Rolniczych w D. wniosła do Sądu Rejonowego w B. o uzgodnienie treści księgi wieczystej prowadzonej dla działki [...] z rzeczywistym stanem prawnym. Domagała się wykreślenia obciążenia działki służebnością

przejazdu i przechodu na rzecz działek [...]. Wartość przedmiotu sporu została oznaczona na kwotę 10 000 zł. Wyrokiem z 20 września 2018 r. (sygn. akt [...]) Sąd Rejonowy w B. uwzględnił powództwo w całości. Od powyższego rozstrzygnięcia skarżący wnieśli apelację, którą Sąd Okręgowy w K. oddalił wyrokiem z 6 czerwca 2019 r. (sygn. akt [...]). W apelacji skarżący wskazali wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 50 400 zł. Od wskazanego wyżej wyroku skarżący wywiedli skargę kasacyjną, która została odrzucona postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z 18 października 2019 r. (sygn. akt [...]). Od powyższego rozstrzygnięcia wnieśli zażalenie, które zostało oddalone postanowieniem Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2021 r. (sygn. akt [...]). Orzeczenie to, doręczone skarżącym 5 lipca 2021 r., wskazane zostało jako ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji.

2. Zdaniem skarżących wykładnia kwestionowanych przepisów, przyjęta w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych, która „uniemożliwia oznaczenie w apelacji i skardze kasacyjnej w sposób wiążący dla sądu i pozostałych stron procesu cywilnego wartości przedmiotu zaskarżenia w kwocie wyższej niż wartość przedmiotu sporu oznaczona przez powoda w pozwie” (s. 12 skargi), narusza konstytucyjne prawo do sądu jako podstawowe prawo jednostki do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy.

Skarżący wskazali ponadto, że sąd jest uprawniony do zbadania i oznaczenia prawidłowej wartości przedmiotu zaskarżenia, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że na początkowym etapie postępowania cywilnego nie da się ustalić, czy podana w pozwie wartość przedmiotu sporu jest prawidłowa, ponieważ w toku postępowania sądowego może ona ulec zmianie. Natomiast przyjęcie, że na etapie postępowania kasacyjnego sprawdzenie wartości przedmiotu zaskarżenia ogranicza się do kontroli dopuszczalności środka zaskarżenia jest nieuprawnione, ponieważ zgodnie z odesłaniem do treści art. 25 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.), sąd jest uprawniony do sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, podczas którego Trybunał bada, czy odpowiada ona określonym przez prawo wymogom.

2. Przedmiotem zaskarżenia w niniejszej sprawie uczyniono art. 25 § 1 w związku z art. 368 § 2 i art. 398²¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575; dalej: k.p.c.). Przepis art. 25 § 1 k.p.c. obowiązuje od 1 stycznia 1965 r., tj. od dnia wejścia w życie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296, ze zm.) do chwili obecnej i ma następujące brzmienie:

„Sąd może sprawdzić wartość przedmiotu sporu oznaczoną przez powoda i zarządzić w tym celu dochodzenie”.

Treść art. art. 368 § 2 k.p.c. obowiązuje od 1 lipca 2000 r., tj. od dnia wejścia w życie art. 1 pkt 17) ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. z 2000 r. Nr 48, poz. 554) do chwili obecnej. Brzmi on następująco:

„W sprawach o prawa majątkowe należy oznaczyć wartość przedmiotu zaskarżenia. Wartość ta może być oznaczona na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie jedynie wtedy, gdy powód rozszerzył powództwo lub sąd orzekł ponad żądanie. Przepisy art. 19-24 i 25 § 1 stosuje się odpowiednio”.

Zaskarżony art. 398²¹ k.p.c. obowiązuje od 6 lutego 2005 r., tj. od dnia wejścia w życie art. 1 pkt 13 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) do chwili obecnej i ma następujące brzmienie:

„Jeżeli nie ma szczególnych przepisów o postępowaniu przed Sądem Najwyższym, do postępowania tego stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji, z tym że skargę kasacyjną cofnąć może również sama strona, a termin na sporządzenie uzasadnienia orzeczenia przez Sąd Najwyższy wynosi miesiąc”.

Jako wzorzec kontroli skarżący powołali art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Trybunał stwierdza, że analizowana skarga konstytucyjna spełnia przesłanki warunkujące przekazanie jej do rozpoznania merytorycznego, gdyż została sporządzona w imieniu skarżących przez adwokata, który przedłożył pełnomocnictwo szczególne do reprezentowania ich w postępowaniu przed Trybunałem (art. 44 ust. 1 u.o.t.p.TK), zaś skarżący:

- wyczerpali przysługującą im drogę prawną (art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK), ponieważ postanowienie Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2021 r. (sygn. akt [...]) jest prawomocne i niezaskarżalne;
- dochowali przewidzianego w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK trzymiesięcznego terminu wniesienia skargi, gdyż ostateczne rozstrzygnięcie, w rozumieniu art. 79 Konstytucji, zostało doręczone pełnomocnikowi skarżących 5 lipca 2021 r., a skarga konstytucyjna została wniesiona do Trybunału Konstytucyjnego 4 października 2021 r. (data nadania);
- prawidłowo określili przedmiot kontroli (art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK);
- wskazali, które konstytucyjne prawa i wolności oraz w jaki sposób – ich zdaniem – zostały naruszone (art. 53 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK);
- przedstawili stosowne uzasadnienie sformułowanych przez nich zarzutów (art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK).

4. W ocenie Trybunału skarga konstytucyjna nie jest obarczona nieusuwalnymi brakami formalnymi, o których mowa w art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p.TK, zaś sformułowane w niej zarzuty nie są oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 61 ust. 4 pkt 3 u.o.t.p.TK, a także w sprawie zachodzi przesłanka, o której mowa w art. 59 ust. 3 u.o.t.p.TK.

Istotą przedstawionego przez skarżących problemu są:

- brak możliwości oznaczenia przez stronę pozwaną w apelacji i skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia w kwocie wyższej niż wartość przedmiotu sporu wskazana przez powoda w pozwie;
- brak możliwości zbadania z urzędu przez sąd drugiej instancji oraz przez Sąd Najwyższy rzeczywistej wartości przedmiotu zaskarżenia.

Trybunał zauważa, że art. 25 § 1 k.p.c. był kwestionowany w sprawie o sygn. Ts 224/11, w której skarżący kwestionował brak możliwości zaskarżenia postanowienia sądu o ustaleniu wartości przedmiotu sporu (z uwagi na nie uprawdopodobnienie przez skarżącego naruszenia jego konstytucyjnych praw podmiotowych Trybunał odmówił nadania biegu skardze) oraz Ts 314/09, w której skarżący negował tryb sprawdzenia wartości przedmiotu sporu w postaci posiedzenia niejawnego (skarga ta została wniesiona po terminie, a nadto skarżąca nie wskazała jednego ostatecznego i prawomocnego orzeczenia, co spowodowało

odmowę nadania biegu skardze). Nadto przedmiotem skargi konstytucyjnej o sygnaturze Ts 289/13 był art. 368 § 2 k.p.c., w której skarżący nie zgadzał się z obowiązkiem oznaczenia przez wnoszącego apelację wartości przedmiotu zaskarżenia. Trybunał odmówił nadania biegu tej skardze z powodu oczywistej bezzasadności podniesionego zarzutu.

W związku z powyższym – na podstawie art. 61 ust. 2 u.o.t.p.TK – należało postanowić jak w sentencji.